

SO'ZNING ICHKI OVOZI: ALEKSANDR FAYNBERGNING "QOR UCHQUNI"
SHE'RI TAHLILI

Turg'unboyeva Arofatxon Otabek qizi

O'zbekiston Davlat Jahon tillari Universitetining xorijiy til va adabiyot

1-fakultetining 2-kurs talabasi

E-mail: arofatxon2006@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:

Received: 27.12.2025

Revised: 28.12.2025

Accepted: 29.12.2025

KALIT SO'ZLAR:

Aleksandr Faynberg, "Qor uchqunlari", she'r tahlili, poetik obraz, ramziy ma'no, shoir hayoti va ijodi, shoirlar fikri, ijodiy meros

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatida o'ziga xos badiiy tafakkuri bilan ajralib turuvchi shoir Aleksandr Faynberg ijodi tahlil qilinadi. Xususan, shoirning "Qor uchqunlari" nomli she'ri misralar kesimida chuqur poetik tahlil qilinib, undagi obrazlar tizimi, ramziy ma'nolar, ichki kechinmalar va badiiy ifoda vositalari ochib beriladi. She'rda qor uchquni obrazi orqali inson ruhiy holati, sokinlik va izzat uyq'unligi aks ettirilgani ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, maqolada adabiyotshunos olimlar va tanqidchilarning Aleksandr Faynberg ijodiga bergan baholari, u haqidagi turli fikr-mulohazalar tahlil qilinib, shoirning o'zbek adabiyotidagi o'rni va ijodiy ahamiyati asoslab beriladi

Zamonaviy o'zbek she'riyati taraqqiyotida turli millat va madaniyat vakillarining ijodiy tajribasi muhim ahamiyat kasb etadi. Ana shunday ijodkorlardan biri Aleksandr Faynberg bo'lib, u o'zining nozik lirizmi, falsafiy mushohadaga boy she'riyati hamda inson ruhiy kechinmalarini teran aks ettira olishi bilan adabiy jarayonda alohida o'rin egallaydi. "Adabiyot – xalqning yuragi, elning ma'naviyatini ko'rsatadi. Bugungi murakkab zamonda odamlar qalbiga yo'l toppish, ularni ezgu maqsadlarga ilhomlashtirishda adabiyotning ta'sirchan kuchidan foydalanish kerak. Ajdodlar merosini o'rganish, buyuk madaniyatimizga munosib buyuk adabiyot yaratish uchun hamma sharoitlarni yaratamiz." (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev).

Taniqli o'zbek shoiri Abdulla Oripov "Aleksandr Faynbergning ijodiga kelsak, barcha baland so'zlar haqiqatning yuzdan bir qismini ham aks ettirmaydi, chunki u aslida noyob

shoir va tarjimon edi. Jahon darajasidagi yozuvchi, ... rus tilida so'zlashadigan yozuvchilardan hech biri bizning quyoshli diyorimizga samimiy qo'shiq kuylashi mumkin emas." - deb ta'riflagan edi. "O'zbekiston xalq shoiri Aleksandr Faynbergning she'rlarini bundan o'n yil burun tahririyat topshirig'iga binoan tarjima qilganman. Ertasiga gazeta sahifalanadigan kun bo'lgani uchun bir kechada "Priisk" kitobidan beshta she'rni rus tilidan o'zbekchaga o'girishimga to'g'ri keldi. Noyabr edi. Eski hovlidagi so'rida qog'ozga yozganlarimni chizib o'chiraman, so'zlarni pishitishga harakat qilaman... Shu tariqa ilk tarjimam "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida bosilib chiqdi... Shoir she'riyati o'shanda meni mahliyo etdi. Shu-shu Aleksandr Faynbergni majburiy emas, ixtiyoriy ravishda tarjima qiladigan bo'ldim.", - deb aytib o'tgan Rustam Musurmon fikrlaridan Faynberg asarlari hali ko'plab ijodkor tarjimonlar uchun ijodiy manbaa bo'lishi mumkinligini anglash mumkin. Aynan Rustam Musurmon tomonidan Faynbergning she'rlari tarjima qilinib o'zbek kitobxonlari qo'lga «Chiğir» nomli she'riy to'plam shaklida yetib kelgan. Quyida biz Aleksandr Faynbergning "Qor uchqunlari" she'ri misralar kesimida tahlil qilamiz va undagi obrazlar tizimi, ramziy ma'nolar va badiiy ifoda vositalari ilmiy asosda yoritishga harakat qilamiz.

Qor uchqunlari

Moskvada yanvar.

Bo'ron jaranglaydi yerosti bo'ylab.

Qayoqqa, sevgim?

Markaziy telegraf.

Tahlil:

She'r aniq makon va vaqt bilan boshlanadi. "Moskvada yanvar" iborasi sovuq faslni emas, balki ruhiy holatni anglatadi. Yanvar — sukunat, yolg'izlik va ichki muzlash ramzi. Moskva esa shoir hayotida muhim xotiralar jamlangan shahar sifatida namoyon bo'ladi.

"Bo'ron jaranglaydi yerosti bo'ylab" misrasi tashqi hodisa orqali ichki iztirobni ifodalaydi. Yerosti — metro, ammo ramziy ma'noda insonning ong osti, yashirin kechinmalari.

"Qayoqqa, sevgim?" degan savol javobsiz bo'lib, yo'qolgan sevgiga qaratilgan murojaatdir. Bu savol sog'inch va iztirobni kuchaytiradi.

"Markaziy telegraf" aloqa va xabar kutish timsolidir. Shoir sevgidan bir belgi kutadi, ammo bu kutish samarasiz.

Har bir zinada

Qotib qolgan ayoq moviyrang.

Ularni oralab

Chiqaman peshvoz —

Odamlar to'la shahar.

Tahlil:

=====

Bu yerda shoir harakat holatida tasvirlanadi. Zinapoyalar hayot yo‘li, bosqichlar ramzidir. Ammo ular ayozi bilan qotgan — demak, oldinga yurish qiyin. Moviyrang ayozi sovuqlik bilan birga sog‘inch va xotira rangidir.

Shoir bu sovuq bosqichlar orasidan o‘tib, sevgiga tomon yurayotgandek tasvirlanadi. “Odam to‘la shahar” esa tashqi gavjumlik bilan ichki yolg‘izlik o‘rtasidagi keskin ziddlikni ko‘rsatadi.

Yanvar qori labni kuydirar,
Fonushlarga urilib chirs–chirs,
Erosti yo‘lidan o‘tadi uchib.
Sen u yerda yo‘qsan –
Hammayoqdasan.

Tahlil:

Qor “kuydirar” deb tasvirlanishi uning jismoniy emas, ruhiy og‘riq ekanini bildiradi. Qor fonushlarga urilib, ovoz chiqaradi — bu hayot davom etayotganini ko‘rsatadi.

“Yerosti yo‘lidan o‘tadi uchib” misrasi xotiralarning ong ostiga singishini anglatadi.

“Sen u yerda yo‘qsan – hammayoqdasan” — she‘rning markaziy falsafiy g‘oyasi. Sevgili jismonan yo‘q, ammo xotira sifatida har joyda mavjud.

Sevgim mening. Eng so‘nggi sevgim.

Suvorov hiyoboni.

Qorlar uyumi.

Yurak hapqiradi parvozdan.

Tahlil:

Shoir sevgisini mutlaq va yakuniy deb e‘lon qiladi. “Eng so‘nggi sevgim” — qaytarilmaslikni bildiradi.

Aniq joy nomi xotirani real va jonli qiladi. Qorlar uyumi yig‘ilib qolgan xotiralar, yurakning “hapqirashi” esa ichki hayajon va og‘riq ifodasidir.

Ko‘rayapman –

Arbatga yo‘l olding, yoshligim.

Tortqilaydi paltong etaklarini

Sochilib–sochilib ketayotgan qor.

Tahlil:

Shoir sevgilini xayolan ko‘rayotgandek bo‘ladi. Arbat yoshlik va erkinlik ramzi. Sevgili shoirning yoshligi bilan tenglashtiriladi.

Qorning paltoga yopishishi — o‘tmishning qo‘yib yubormasligi, ammo baribir sochilib ketishi vaqtning o‘tishini bildiradi.

Moskva uzra qor.

Sumkalar uchar.

Ko‘z oldimda –

Jilvagar muz kamar.

Yelkangda – tasmasi nafis sumkachang

Qadamlaring bilan chayqalib borar.

Tahlil:

Bu bandda shahar ustidan yog‘ayotgan qor umumiy makonni qamrab oladi, ya’ni shoirning butun borlig‘I xotira bilan to‘lib ketgan. “Sumkalar uchar” ifodasi shoshilish, ketish va ajralish harakatini bildiradi. Bu — sevgilining ketayotganini anglatuvchi nozik detal.

“Muz kamar” obrazi go‘zallik va sovuqlik uyg‘unligini beradi: u tashqi jihatdan chiroyli, ammo ich-ichidan sovuq haqiqatni anglatadi.

Sevgilining yelkasidagi sumka tasmasi, uning qadamiga mos chayqalishi juda mayda, ammo muhim detal bo‘lib, shoir xotirasining naqadar aniq va tirik ekanini ko‘rsatadi. Bu harakat shoir uchun so‘nggi ko‘rinishlardan biridir.

Qor bosadi cho‘yan panjaralarni,

Haykallarda – kumush qor po‘stin.

Har lahza, har nafas erib ketadi

Oppoq qor uchquni qo‘lqoplarida.

Seni ko‘rayapman,

Biroq – sen yo‘qsan.

Tahlil:

Qorning cho‘yan panjaralarni bosishi sovuqlikning hatto eng qattiq, eng sovuqqon jismlarni ham egallashini bildiradi. Bu ayriliqning kuchini ifodalaydi.

Haykallardagi “kumush qor po‘stin” o‘tmish, tarix va xotiralarning vaqtinchalik muzlab qolganini anglatadi.

Qor uchqunlarining qo‘lqopda erishi lahzalarning qisqaligini, baxtning uzoq davom etmasligini bildiradi.

Shoir sevgilini ko‘rayotgandek bo‘ladi, ammo darhol haqiqatni tan oladi: u yo‘q. Bu misralarda xotira va haqiqat o‘rtasidagi keskin qarama-qarshilik kuchli seziladi.

Sheremetevo – yanvar o‘rmonlarida.

Balandlab boradi uchoqlar

Yo‘l solib –

Nyu-York, Amsterdam.

Suxandon yapon tilida:

“Tokioqa qo‘ndik!” – beradi xabar.

Tahlil:

Bu bandda makon keskin kengayadi. Sheremetevo — aeroport — ayriliqning eng og‘riqli nuqtasi. “Yanvar o‘rmonlari” iborasi sovuqlik va begonalikni kuchaytiradi.

Uchoqlarning balandlab borishi sevgilining tobora uzoqlashib borayotganini anglatadi. Turli shaharlar sanab o'tilishi masofaning kengligini, ajralishning global tus olganini ko'rsatadi.

Yapon tilidagi e'lon shoir uchun begonalik hissini yanada kuchaytiradi: u tilni ham, joyni ham his qilmaydi — u faqat yo'qotishni his qiladi.

Shundayin kichik yer –

Shuncha ko'p davlat!

Sen esa – yolg'izsan.

Hech qaerda yo'qsan – hammayoqdasan.

Tahlil:

Bu misralarda falsafiy umumlashtirish mavjud. Dunyo kichik, davlatlar ko'p, harakat ko'p, ammo inson baribir yolg'iz.

Sevgilining “hech qaerda yo'q, ammo hammayoqda” bo'lishi — xotiraning jismoniy mavjudlikdan ustunligini ko'rsatadi. Bu g'oya she'rning asosiy tayanch nuqtalaridan biridir.

Bo'lmaganda edi shu yanvar qori,

Muzlayotgan bo'ron, aldov va riyo,

Ayozning afsungar suvratlarida

Dunyoda yo'qliging bilardim.

Tahlil:

Shoir bu yerda shartli fikr bildiradi. Agar qish bo'lmaganida, agar qor yog'maganida, u sevgilining yo'qligini aniq his qilgan bo'lardi.

Qor va bo'ron sevgilini eslatib turuvchi go'zal, ammo aldovchi niqob sifatida tasvirlanadi. Ayoz “afsungar” — ya'ni sehrlovchi, chalg'ituvchi kuchga ega.

Ammo

Qor yog'ar ajoyib yoshlik chog'larday.

U sensiz – hechdir.

Tahlil:

“Ammo” so'zi bilan ichki qarama-qarshilik boshlanadi. Qor yoshlikni eslatadi, u go'zal, sof, beg'ubor. Ammo sevgilisiz bu go'zallik ma'nosiz. Bu misralarda shoir sevgi bo'lmasa, hatto eng go'zal xotira ham bo'sh ekanini ta'kidlaydi.

Voykovskiy, ehtimol, Tagan

Erostida yo'lida mayin yel

Sochlaringni shovdiratadi.

Shovqin solib moviy eshiklar

Ho'rsinib–ho'rsinib qo'yadi og'ir.

Tahlil:

=====

Bu bandda shoir metro bekatlarini tilga oladi. Aniq joy nomlari xotirani yanada real va jonli qiladi. Yerosti yo‘llarida esayotgan “mayin yel” sevgilining sochlarini shovdiratayotgandek tasvirlanadi, bu esa xotiraning tirikligini ko‘rsatadi.

“Moviy eshiklar”ning shovqin solib, go‘yo ho‘rsinib yopilishi ajralish og‘irligini, shoirning ichki iztirobini ramziy tarzda ifodalaydi. Bu ho‘rsinish inson qalbidagi charchoq va armon bilan uyg‘unlashadi.

Olislaysan marmar ustundan,

Seni olib ketadi poezd.

Tikilasan – oynada aksing,

Yonoqlaringda

Erib ketar qor parchalari.

Tahlil:

Sevgili tobora uzoqlashib boradi. Marmar ustun — sovuq va mustahkamlik timsoli, undan uzoqlashish esa ajralishning qaytmasligini anglatadi.

Poezd harakat ramzi bo‘lib, vaqt va masofaning oldini olib bo‘lmas kuch ekanini bildiradi.

Oynadagi aks — o‘ziga qarash, o‘tgan hayot bilan xayolan vidolashishdir. Yonoqlarda eriyotgan qor parchalari ko‘z yoshlari bilan uyg‘unlashib, ichki iztirobni kuchaytiradi.

Sen bunda – yo‘qsan.

Hammayoqdasan.

Tahlil:

Bu ikki qisqa misra she‘r davomida takrorlanadigan falsafiy fikrni yana bir bor mustahkamlaydi. Jismoniy yo‘qlik bilan ruhiy mavjudlik bir paytda yashaydi. Shoir uchun sevgili real makonda yo‘q, ammo xotira va hissiyotlarda doimiy ravishda mavjud.

Qor esa uchadi shaharlar bo‘ylab –

Olma–ota, Aktyubinsk, Toshtagul.

Cho‘llarda g‘uvillar yuk vagonlari.

Tomlarda – Estoniya yo‘l ko‘rsatkichi

G‘irchillaydi oqish charx kabi.

Tahlil:

Qor obrazining geografiyasi kengayadi. Turli shahar va hududlarning sanab o‘tilishi sevgining bir joyga bog‘lanib qolmaganini, u xotira sifatida butun makonga yoyilganini bildiradi.

Yuk vagonlarining cho‘llarda g‘uvillashi hayotning og‘ir va sokin oqimini eslatadi.

Yo‘l ko‘rsatkichining g‘irchillashi vaqtning o‘tishi va yo‘llarning uzluksiz davom etishini ifodalaydi.

Yaltaning qumqirg‘oqlarida

Dengizdan sapchiydi yanvar shamoli.

U yerda ham yo‘qsan – hammayoqdasan.

Tahlil:

Yalta odatda iliqlik va dam olish bilan bog‘liq, ammo bu yerda ham yanvar shamoli esadi. Bu sevgisiz hech bir makon iliq emasligini anglatadi.

Shoir qayerga bormasin, sevgilining jismoniy yo‘qligi va xotiradagi mavjudligi birga kechadi.

Aylanar, aylanar Moskva bo‘roni

Yo‘l oladi vokzal minorasiga.

Ko‘kka ko‘tarilar betakror ohang,

Tilga kirar sof kumush naylar.

Tahlil:

Bo‘ron harakati davom etadi — bu shoir ruhiyatidagi tinimsiz iztirob va sog‘inchdir. Vokzal minorasi ajralish, kutish va jo‘nab ketish ramzi sifatida namoyon bo‘ladi.

“Kumush naylar” obrazi musiqiylik va poklikni bildiradi, bu esa og‘riq ichida ham go‘zallik mavjudligini ko‘rsatadi.

Bu – umid singari ajib va mangu,

Bu dunyodan hech qachon ko‘chmas.

Tahlil:

Shoir umidni abadiy kuch sifatida talqin qiladi. U og‘riqdan tug‘ilgan bo‘lsa-da, inson qalbidan hech qachon ketmaydi. Bu misralar she‘rning ruhiy tayanch nuqtalaridan biridir.

Sen bunda ham – yo‘qsan.

Lek nechun

Eshitaman zanjir ovozin

Ayriliq aralash, qorlar aralash.

Tahlil:

Sevgilining yana yo‘qligi ta’kidlanadi, ammo shoir zanjir ovozini eshitadi. Zanjir — bog‘liqlik va uzilmas rishtalar timsoli. Ayriliq va qor bilan aralash bu ovoz shoir qalbida uzilmagan munosabatni anglatadi.

Shu oppoq qishda uchib ketayotir,

Yorug‘ do‘konlarning oynaklariga

Urinib–urinib jaranglayotir,

Enayotir archa shariga yog‘du

Senga ishonganim kabi yoshlikdan.

Tahlil:

Bu bandda qor uchqunlari yorug‘ do‘kon oynalariga uriladi, bu esa umid va haqiqat o‘rtasidagi to‘qnashuvni bildiradi. Qorning oynaga urilishi — yetib bo‘lmaslik, yaqin bo‘lsa-da, ajratilganlik ramzidir.

Archa shari — bayram, bolalik va poklik timsoli. Undagi yog‘du shoirning yoshlikdan beri sevgiga bo‘lgan ishonchi bilan tenglashtiriladi. Bu ishonch sof, ammo endi u faqat xotira sifatida yashamoqda.

Sen bunda – yo‘qsan.

Na qo‘ling, na labing, qaynoq nafasing,

Na qiyiq ko‘zlar.

Sen – yo‘qsan.

Lekin – hammayoqdasan.

Tahlil:

Bu misralar sevgilining jismoniy yo‘qligini juda aniq va og‘riqli tarzda sanab o‘tadi. Qo‘l, lab, nafas — tiriklik belgilari, ular endi yo‘q.

Ammo oxirgi misra yana asosiy falsafiy g‘oyaga qaytadi: sevgili moddiy jihatdan yo‘q, ammo ruhiy jihatdan hamma joyda mavjud. Bu qarama-qarshilik butun she‘rning ichki kuchini tashkil etadi.

Yana jimib qolar ko‘tarilgan qo‘l.

Poshnalaringdan uchib–qo‘nayotgan

Qorli changlar — yulduz to‘la yo‘l.

Tahlil:

Ko‘tarilgan qo‘l — vidolashuv ishorasi. Uning jimib qolishi ajralishning yakunlanganini bildiradi.

Poshnalardan uchayotgan qor changlari yulduzlarga qiyoslanadi — bu oddiy harakatni kosmik, abadiy ma’noga ko‘taradi. Ayriliq endi shaxsiy emas, balki umumiy, insoniy holatga aylanadi.

Shom tushib kelmoqda. Yer bag‘ri – yanvar.

Archamdagi sharda – ayoz yulduzi.

Tahlil:

Shom — kunning tugashi, ramziy jihatdan munosabatning oxiri. Yerning “yanvar” bo‘lishi sovuqlik va bo‘shliqni bildiradi.

Archa sharidagi ayoz yulduzi esa sovuq ichidagi go‘zallik, og‘riq ichidagi xotira sifatida namoyon bo‘ladi.

U meni chorlaydi bo‘ronlari sari,

Seni uchratarmu? Ortingdami u?

Tahlil:

Shoir bo‘ron sari chorlanadi — ya’ni iztirob, xotira va sog‘inchdan qochmaydi. U bo‘ron ichidan sevgilini topishga umid qiladi. Bu savollar umidsiz bo‘lsa-da, izlanish davom etayotganini ko‘rsatadi.

Kechir, bilolmayman qachon, qaerda –

Uchrasharmiz yo?

Tahlil:

Bu ochiq savol bilan shoir noaniqlikni tan oladi. Uchrashuv ehtimoli bor, ammo vaqt va makon noma'lum. Bu — umid bilan umidsizlik o'rtasidagi holat.

Qorni tebratadi olis ko'priklar.

Samoga o'rlaydi qor uchqunlari –

Ulkan parvoz oldidan

So'nggi yo'lga chiqayotgan

Qush qanotlari.

Tahlil:

Ko'priklar o'tish, bog'lanish ramzi bo'lib, qor ularni tebratadi — ya'ni barqarorlik yo'q.

Qor uchqunlarining osmonga ko'tarilishi qush qanotlariga qiyoslanadi. Bu so'nggi parvoz — yakuniy ajralish, lekin ayni paytda ruhiy ozodlik timsolidir. She'r shu tasvir bilan sokin, ammo chuqur falsafiy ohangda yakunlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/rus-she-riyati/aleksandr-faynberg-1939-2009>
2. <https://uzswlu.uz/Alexander>
3. Wikipedia [https://uz.wikipedia.org/Aleksandr Faynberg](https://uz.wikipedia.org/Aleksandr_Faynberg)
4. Innovative Academy RSC [https://in-academy.uz/PDFo'zbek adabiyotida aleksandr faynberg ijodining o'rganilishi](https://in-academy.uz/PDFo'zbek_adabiyotida_aleksandr_faynberg_ijodining_o'rganilishi)